

Džemal Najetović*

MUSLIMANI I NJIHOV IDENTITET U EVROPSKOJ UNIJI

UVOD

Prema podacima Organizacije za ljudska prava International Helsinki Federation for Human Rights broj muslimana u EU procjenjuje se na više od 20 miliona.

Prezentacija muslimana u Evropi predstavlja jedan poseban izazov za aktuelnu politiku i društvo kao i sve veći broj muslimana i džamija. Broj učenika koji uzimaju učešće na vjeronauci u javnim školama predstavlja, također, izazov za politiku i ekonomiju kao i za zakonodavce. Novim proširenjem EU povećava se pritisak na aktuelnu politiku u cilju razvitka novog koncepta za integraciju muslimanske manjine.

Države kao Bugarska, Grčka, Hrvatska, Makedonija, Crna Gora, Rumunija, Srbija i Slovenija koje već stoljećima žive sa muslimanskim manjinama su faktički prisiljene da definišu novu poziciju naspram religija. Poseban značaj u ovom procesu zaslužuje odgoj i obrazovanje muslimanske omladine u JI Evropi, koji treba da povežu nadolazeće generacije muslimana sa jednim evropskim identitetom i modernim vrijednostima kao što su demokratija, ljudska prava i pluralizam u društvu.

Islamsko obrazovanje i odgoj imaju zadatak pomoći i pojasniti mladim generacijama da je evropski identitet moguć u jednom sekularnom pluralističkom društvu u otvorenom dijalogu sa vlastitom tradicijom. U ovom procesu posebnu ulogu ima zajednički rad i aktivnosti obrazovnih institucija u JI Evropi, sa ciljem da bi se pokušali pronaći odgovori na pitanja koje Evropa iz svoje sopstvene historije ne poznaje, kao npr.: Koje probleme i pitanja predstavlja zajednički život ljudi različitih religijskih shvatanja i kakvu ulogu u ovom procesu ima islamska pedagogija? Na koji najbolji

* Doc. dr. Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici

način je moguće etablirati islamsko obrazovanje i odgoj? Kako je moguće uskladiti islamske vrijednosti sa modernim vrijednostima kao što su ljudska prava, pluralizam, demokratija, sloboda mišljenja?

NEKE KARAKTERISTIKE EU, NOVOG EVROPSKOG IDENTITETA, EVROPSKE GEOPOLITIKE I POLOŽAJA MUSLIMANA U EVROPI

Još kada je osnovana EZ kao visoko specijalizovana asocijacija svega šest nacija, njene članice-osnivači su pretpostavile, implicitno ili eksplicitno da će se ona jednog dana razviti u federalne Sjedinjene Države Evrope.¹

EU karakteriše i to da nijedan prostor na svijetu nije do te mjere prošaran multidržavnim insitucijama kao što je to Evropa: EEZ (1957), EFTA (1960), ZEU (1955), BERD (1961), NATO (1949), CE-NU (1947), OSCE (1975), kao i rastući broj organizacija npr.: Nordijski savjet (1952), Heksagonalna (1989), Konferencija baltičkih država (1991), itd.

Pošto u Evropi još nije izgrađen evropski identitet nameće se potreba za edukacijom evropski opredjeljenih građana – Evropljana (koji to još nisu). Na oprez poziva i neravnopravna raspoređenost Evropljana (u Danskoj i VB ima daleko manje proevropskog entuzijazma nego npr. u Italiji i sl.) Pored toga prilikom svih dosadašnjih sastanaka vezanih za globalizaciju Evrope održavane su masovne demonstracije.

Sa otvaranjem granica za slobodan tranzit kako roba i kapitala tako i ljudi i ideja, može se očekivati izvjesno preorjentisanje većeg broja individua, koje će Evropu doživljavati kao svoju domovinu. Ali, i pored svega toga ostaće problem masovnog odstupanja od tradicionalnih nacionalnih obilježja i prihvatanja nove univerzalnije identifikacije. Taj zadatak obrazovanja evropskog identiteta Edgar Moren (Morin) pripisuje intelektualcima: „Nije riječ samo o tome da se evropski duh istovremeno oživi u svojoj specifičnosti i univerzalnosti, radi se također i o formulisanju jednog novog identiteta. Pravi problem je u tome da li su intelektualci danas spremni da igraju tu ulogu”.²

Snage i tokovi zbog kojih Evropa zastaje na međama koje označavaju vjersku granicu ni malone doprinose rješavanju starih i složenih pitanja, koja će, ipak, ostati breme za cjelokupnu evorpsku geopolitiku.

Nakon kraja bipolarnog svjetskog poretka geopolitika je sve više prisutna u oblikovanju međudržavnih odnosa, ali promjene pod uticajem

¹ Comfort Nicolas: "The European,, 21 - 27.7.1991, str. 8

² Edgar Morin: Kako misliti Evropu?, Svjetlost, Sarajevo, 1989, str. 144-145.

globalizacije uticale su na potrebu za novom metodom političke analize u stvaranju nacionalnih interesa država u globalnom sistemu. U oblikovanju strategija za upravljanje globalnim, regionalnim i lokalnim interesima svjetske supersile, regionalne sile, ali i male države, prisiljene su prilagoditi se relativnoj irelevantnosti geografskog faktora, odnosno relativnoj supremaciji tehničkog faktora.

Evropske integracije ne prati plan globalnog rješenja. Mehanička jednačina nacionalne države-jedna nacija = jedinstvena teritorija, ne može u Evropi da se primjeni uvijek i svuda. Jedino mogu opstati jasne konfederalne formule pod uslovom da su praćene ozbiljnim međunarodnim garancijama.

Razlike u gledištima o budućnosti Evrope tiču se najprije unutrašnjih geopolitičkih modaliteta država. Francuski i britanski geopolitički model države dovodi se u pitanje jer se shvata kao suviše centralistički zbog čega bi mogao biti nosiocem napetosti među državama. Njemački decentralizovani model može se primjenjivati na države koje su zaokupljene pitanjima kako da upravljaju unutrašnjim raznolikostima.

Zanimljivo je da još nije sačinjen geopolitički program za EU. Zbog toga je neophodno pokretanje rasprave o karakteristikama različitih unutrašnjih geopolitičkih pristupa i modaliteta uređenja Evrope. Pri tome odmah na početku trebalo bi istaći da je raznolikost Evrope jedan od uslova za njene planove ujedinjenja. Funkcija ideje evropske izgradnje nije u tome da se uspostavi jedinstven model već da se rukovodi raznolikostima i da se čine kompromisi. Trenutno „centralno mjesto” u Evropi koja traži tačke oslonca i podrške nije u geografiji već u sposobnosti prilagođavanja, inoviranja i federalizovanja.

Proces globalizacije i nastajanja „svijeta bez granica”, smanjivanje važnosti prirodnih resursa i pojavljivanje transnacionalnih prostora, otvaraju pitanje prikladnosti geopolitičke perspektive razumijevanja međunarodnih odnosa. Teritorijalni faktor nije jedini koji određuje međunarodni položaj države ili njen međunarodni uticaj, jer su privredna konkurentnost, uz tehnološku kompetentnost, ključno mjerilo snage u uslovima globalizacije.³

Evropa sa pravom odbacuje politiku sile koja donosi velike nesreće. Evropsku stratešku kulturu čine sljedeće kvalitete: naglasak na pregovorima, diplomatiji i trgovinskim vezama, međunarodnom pravu, a ne upotrebi sile; na ubjeđivanjima ne prisili; na multilaterizmu ne unitarizmu. Diplomacija, pregovori, strpljenje, sklapanje ekonomskih veza, politička angažovanost, podsticanje, a ne sankcije; kompromisi, a ne suprotstavlja-

³ Zbignjev Bžežinski: Velika šahovska tabla, 1999, str. 33.

nje; preduzimanje malih koraka i umjerene težnje za uspjehom, bile su metode francusko-njemačkog pomirenja, a samim time i metode koje su omogućile evropsku integraciju.

Sama suština evropke ideje nakon 1945. godine bila je, a i dalje jeste, odbacivanje hegemonističkih ambicija pojedinih država. Sama EU predstavlja proizvod vijeka standradnih evorpskih ratova.

Svijetu ne treba nuditi silu, već ono što prevazilazi silu. Međunarodne odnose treba podvrgnuti vladavini zakona. Ugrožavanje nećijih vjerovanja može da bude zastrašujuće koliko i ugrožavanje nećije fizičke sigurnosti. U međunarodnom pravu: "Snaga ili slabost, ne znače ništa. Patuljak je čovjek koliko i džin. Jedna mala država nije ništa manje suverena od najmoćnijeg kraljevstva".⁴

Zadivljujuće su činjenice da su više od pedeset godina nakon Drugog svjetskog rata Japanci i Nijemci, bivši američki neprijatelji, postali njihovi značajni prijatelji i saveznici kao i to da su SAD i dalje dominantna strateška sila i faktor mira u Evropi.

Uz 46 članova nacrt novog Ustava Evrope imao je jedno propratno, u tekst neuvršteno pitanje: treba li u svom sadržaju spominjati Boga? Svjedoci smo kako su koja država i pojedinci reagovali na to, iz čega se da zaključiti da ta dilema nije bila nimalo jednostavna. EU jeste sekularna tvorevina. Njena civilizacija je hrišćanska, pretežno rimokatolička. Sem toga u njoj žive i ubuduće će živjeti brojni pripadnici drugih vjera: pravoslavci, muslimani, itd. Kao primjer navodim Balkan na kojem u devet država živi oko 12,5 miliona muslimana: Albanaca, Bošnjaka, Turaka i Roma što iznosi oko 20,3% ukupnog stanovništva Balkana.⁵

Francuska naučna radnica Dominik Varinova ovih dana upravo je završila Studiju o položaju muslimana u Evropi. U Studiji se između ostalog ističe da su od muslimana u Evropi najbrojniji Turci i Marokanci: da je broj Turaka u Njemačkoj 1,6 miliona, Holandiji 220.000, Francuskoj 200.000, Belgiji 85.000, itd. Pored toga navedena autorica navodi da se u zemljama Balkana većina muslimana bavi poljoprivredom. Varinova Studiju zaključuje tvrdnjom da je kod Evropljana prisutno neznanje o muslimanima. Demografski podaci gospođe Varinove nisu tačni, jer prema nezvaničnim podacima, u državama članicama EU živi oko 32 miliona muslimana (sa regulisanim državljanstvom ili urednim papirima za boravak), od kojih su najbrojniji Turci (oko 6,5 miliona u državama EU).

⁴ Citat iz Gerald Stourzh, Stanford, 1970, str. 134.

⁵ Atlas Islamskog svijeta, Sarajevo, 2004, str. 571-580

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

U budućnosti u EU će se uspostaviti zajedničko državljanstvo, jedinstven pasoš i sl. Do tada treba ovladati engleskim i drugim jezicima, elektroničkim i informatičkim znanjima, i sl. Treba znati stalno posmatrati reakcije političara i razlučiti da li govore istinu ili laž kada je u pitanju integrisanje muslimanskih zajednica u evropska društva. U slučajevima prirodnih katastrofa treba ispoljavati saosjećanje i osjećaj odgovornosti za unesrećene. Da bi se podspješio razvoj i integrisanje muslimanskih zajednica u EU neophodne su investicije u njihovo, obrazovanje i zapošljavanje. Opšte je pravilo da ljudi koji slijede nepisana pravila ponašanja, lakše slijede i pisane zakone.

Potrebno je uraditi viziju EU - 2020 koja bi sadržavala karakteristike njene perspektive za 10 godina, u kojoj bi bila jasno istaknuta mogućnost multietičnosti, multikulturalnosti i sl. Ne trebamo dozvoliti da buduće generacije muslimana ispaštaju zbog sadašnjeg pogrešnog utemeljenja statusa muslimana u Evropi. Progres nije moguće postići za kratko vrijeme. Mir je temeljni preduslov za prosperitetan razvoj. Terorizam i korupciju neophodno je suzbiti u svim državama.

Bez pravednog odnosa prema muslimanskim zajednicama nije moguće u potpunosti demokratizovati ni jednu državu članicu EU. Odnos prema muslimanima u Evropi važan je indikator za ocjenu dostignutog nivoa demokratije u svakoj evropskoj državi. Demokratski standardi otvaraju veće mogućnosti za njihovo uspješnije organizovanje na programima koji afirmišu njihove ideale mira i smisla za zajednički život sa ljudima različitih vjera, nacija, kultura i običaja.